

Az évről évre magasabb színvonalnak köszönhető, hogy Szeged muzikusainak partikuláris léte kitágul, kaput nyitnak országra, világra. Például a Magyar Rádióban 1984-ben felvett és bemutatott új magyar zenék előadói között jelentős számban szerepeltek szegediek, így Szecsódi Ferenc, *Gregor József*, a Weninger Richard vezette Weiner kamarazenekar, a Bartók-kórus Rozgonyi Évával, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola női kara Mihálka György vezényletével. Szegedi zeneszerzőként pedig Vaszy Viktor és Vántus István kaptak szót. Utóbbi években a Mai magyar zene hetének rendezvényeiből is rendszeresen sugároz a rádió, a zeneművészek szövetsége pedig már nem először irányított külföldi muzikus delegációt Szegedre, az ünnepi hét idején. Az idén többek között a kelet-berlini zeneakadémia prorektornője, *Traude Ebert* látogatott a városba, hogy annak missziójáról hírt vigyen hazájába. Az őszinte elismerés mellett azonban hiányolta, hogy ha olyan jó együttese van patriánknak, mint a szegedi szimfonikusok, miért nem gazdagítják ők is egy-egy nagyzenekari koncerttel a Mai magyar zene hetét?

Tennivalók tehát a jó ügy érdekében bőven akadnak. Például a helyi tömegkommunikáció, azaz a rádió és a televízió aktív és rendszeres közreműködését remélik a jövőben a szervezők. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola szegedi tagozatán minden évben megrendezik a modern zenei versenyt is a főiskolai hangszeres szólisták részére, hiszen a leendő zenetanárok úgyszeretete és -értése a legfontosabb. Ám a Szeged közismereti iskoláiban oktató ének-zene pedagógusoktól is több érdeklődést várnak, hiszen a széles körű népművelés nélkülük lehetetlen. Előadóinknak az új művek tanulásba fektetett rengeteg energiája ma még *nem kamatozik* értékének megfelelően, hiszen igen kevés lehetőségük van a művek többszöri bemutatására. Mégis teszik a dolgukat. Talán azért, hogy a világ haladjon...

BERÉNYI BOGÁTA

Különmúzeum, képekből

KUNKOVÁCS LÁSZLÓ SZEGEDI KIÁLLÍTÁSA ALKALMÁBÓL

Akkor még csak Kovács Lászlónak mondta magát, amikor a Szegedi Fotóklubban összetalálkoztam vele. Utolsó éveit élte a tanítóképző, oda járt, de valami telhetetlen féreg ülhetett bele az agyába, mert a fényképezés igen szerény eszköztárából mindent magába akart szívni. Vitte a színes fényképek kézikönyvét, és leginkább a színek összhangját tanulgatta belőle. Az amatőr fényképezők örök atyamestere, Lajos Sándor alig győzte kíváncsiságát. Nagy bogara volt, hogyan készül az isohélia, hány negatívot és pozitívot kell egymásra rakni, hogy egyetlen kép szülessék belőle. Lajos Sándornak volt egy öreg figurája, elesettségét tudta fokozni evvel a sokrétű megoldással. Az a gyanúm, Laci tanulta meg legjobban. A fotóriporternek nincsen szüksége ilyesmire, biztosra vehetjük, nem is készült riporternek. Akkor még nem.

Emlékszem rá, volt egy képe, amelyiken egy medence volt, és a sarká-

ban egy kopasz fej. Aki ránézett, menthetetlenül elnevette magát. Látszott rajta, addig nem tudta elsütni a gépét, amíg tökéletesen meg nem szerkesztette. (Rádupláztam egy másik kopasz fejjel. Amikor a Képtárban falra akasztották, Frédi bácsi szőrtelen kobakjával együtt fényképeztem le. Játéknak szántam csak, szót se érdemelne, ha nem bujkálna mögötte a kisördög: irigyeltem érte, ezért gondoltam tovább a képet.) Azt hiszem, Beretzk Péterrel ment el egyszer Fehér-tóra, a sirályok földjére, Korom-szigetre. Világjáró képet hozott magával — sok kiállítás falát megjárta később —: alacsony horizont, az arany metszés tájkán egy nádkunyhó, az ég pedig csupa sirály. Vörös szűrővel szűrte, hogy feketébb legyen az ég, és világosabb a sirály. A természetimádók oltárképnek használhatnák ma is.

Híre jött egyszer, kedden vagy szerdán Pusztaszerre érkezik ifj. Tildy Zoltán, a természet nagy fényképezője. Talán nem csal az emlékezetem, és valóban a pusztaszeri Búdösszék-tóról volt szó, nem a Fehér-tóról. Alkalmam kínálkozott, hogy találkozzam vele. Laci előtte kismilliószor a lelkemre kötötte, föltétlenül kérdezzem meg, hogyan lehet valaki madárfotós. Neki — Tildynek — már akkor volt olyan lencséje, amivel röptében követhette a madarat. A később nálunk is forgalomba hozott fotópuska csak elnehezült utánzata volt ennek a nyalka szerkezetnek. Megkérdeztem, igen egyszerű feleletet kaptam: szeresse a madarakat!

— Csak ennyi?

— Ennyi.

Elvégezte a tanítóképzőt, Csárdaszállásra ment tanítani. Egy esztendő tölthetett ott legfőljebb, jött a levél, hogy beállt az MTI-be, fotósnak. Én akkor már jó néhány éve búcsút mondtam a tanárságnak, a hitehagyott ember minden átkát rászórtam: megszöksz te is az egyedül üdvözítő munka elől? Nemzedékeket taníthatnál tisztességre, de neked a főváros kell, glancos masinával a nyakadban? Vigyázz, Laci, nagy cethal a Pest, sok Jónást elnyelt már, és csak keveset tett ki a partra! Mondhattam, akkor már ott volt!

Újságolta egyszer, úgy fogadták, felejtsem el mindent, amit eddig a fényképezésről tud. Ide nem művészlelkek kellene, hanem a robotot bírók. Felejtse el a kopasz embert a fürdő sarkában? A madárcsillagos eget a Korom-szigeten? Dobja el a madarászat-álmot? Hej, Laci, ne legyen harag belőle, de irtózatosan nagy bolond vagy te!

Most meséli, kiküldték egyszer a repülőterre nagy vendéget fogadni. Valami sasmadár körözött Ferihegy fölött, amikor előhívták a filmjét, a sas rajta is volt, de a fontos ember nem. Meg is mondták neki azonnal, az egész ország az övé lehet, de Pestet hagyja meg másnak. Máig örül neki. (Anekdotává színesedhetett benne az eset, a tanítói kötelességtudat biztosan nem engedte meg, hogy a rábízott földadat helyett csak sasokat fényképezzen. Legfőljebb sokkal jobban sikerülhetett a sas, mint a protokoll.) Szédületes élményként mesélte sorozatát a tanyai postásról. Úttalan utakon vitte táskáját, talán lóháton is, de ment, mert neki ez volt a dolga. Szentségtörés következik most, fordítsa el fejét egy pillanatra, aki finom lelke megbotránkoztatásának veszi az ilyesmit: beleköpött a lencsébe, hogy a záróképen elmosódottabb legyen a postás. Vadul éles lencsével azt az önfeláldozást nem lehet kifejezni, lágyítani kellett a rajzán. Van, amikor a nyál szépen lágyít.

Csak a magam leltára kedvéért mesélem tovább. Eljött velünk egyszer Vásárhelyre, Szentesre és Csongrádra. Tánctpróbát fényképezett először, talán a Luttor Gyuszi táncosait. Egy pillanat alatt fölborult a „táncrend”, és a pad-

lón csúszott-mászott a Laci, hogy olyan pozitívában kaphasson el mindenkit, ami legtöbbet ad vissza a táncból. Lucskos, nyomott ősz volt, Vásárhely és Szentes között említhette, nagy baja, ha kinyitja a telefonkönyvet, Kovács Lászlók potyognak ki belőle. Elrágódtunk rajta legalább tizenöt kilométert, mi mindenre változtathatná. Aki velünk utazott, piperkőcségnek tartotta vitánkat, és Szentesen azt mondta, nekünk az ilyen emberekre nincsen szükségünk.

— Milyen emberekre?

— Aki a nevét akarja fölcicomázni.

— Laci komám, nem értesz te ehhez! (Ő is László volt!)

— Nekünk akkor se kell!

— Hogyhogy nekünk? Tegnap még egy sorban voltál velem, ma meg fejedelmi többesben beszélsz?

— A mi megyénknek nincsen szüksége rá!

Hatalmas vita kerekedett közöttünk. Én azt állítottam, a mi megyénknek az is ajándék, ha egyáltalán leírják a nevét, de ha a szemnek legkellemesebb fényképet találják belőle, megfizethetetlen érték. És nekünk semmibe nem kerül. Nem hiszem, hogy ez a vita valamit is változtatott Kovács Laci életútján, mert semmit nem hallott belőle, de az biztos, hogy utána Kunkovács néven kezdett szerepelni.

*

Hézag következik most, egy darabig keveset hallottam róla. Amikor a betűfaló szakmába kerültem — az ábécével az ember agyát is megeszi, mindeztől —, kerestem képeit, de ritkán találtam. Olyanokat nem nagyon fényképezett, amiket a napilap az MTI-től fogyaszt. Nem baj, keressük meg akkor úgy, mint a szegedi klub hajdani tagját! Eljött, és hozott egy halom diát a tűzhányókról. Szinte belebújt a közepükbe, amikor öklendezték a forró kását. Vitte az állványát, leállította arra a partra, ahová a gázok nem jutottak el, mert a szél másfelé fújta őket, és szinte megállás nélkül nyomkodta a gombot. Már-már az ördögfejeket is láttuk előbújni a pokolból.

— Nem féltél?

— Ott nem lehet nem félni.

Akkor biztattam először, könyv kéne ebből, minél hamarabb. Sok év után újra mondom, még mindig jó lenne.

A kék színű fodrok alá is bebújt később. Békaemberként is magával úsz-tatta gépét, és előntött bennünket tengeri képekkel. Igaz, akkor már a televízióban is lehetett látni ilyesmit, de fénykép eredendően más nyelven beszél, mint a film. Csak az emulziójuk volt közös, amíg az egyik át nem kezdett váltani a mágneses képszalagra. A színes fényképezés kézikönyve leírni se tudott olyan színeket, nemhogy bemutatni, amelyeneket Laci hozott föl a nagy vízből. Két kötet azokból is kitelne.

Egy darabig autója is volt, de eladta. Talán akkor, amikor a lakása épült. Azért is adta el, mert rájött, bűn elrohannia a témák mellett.

— A vonat is rohan.

— De a vonatban kismillió emberrel találkozhatom.

— Nehéz ott fényképezned!

— Nem is akarok. Nekem ismernem kell azt a közeget, ahonnan képeimet szedegetem.

— Néprajzos akarsz te lenni, vagy fényképező?

— A kettő együtt nem lehet?

Lehetni lehetsz, de nehéz lesz. A mai néprajzban a fénykép csak illusztrál. Készüljön lehetőleg nagytotálban, hogy minden rajta legyen — és minden jellegtelenül legyen rajta —, szenttelen tárgyilagossággal, ahogy egy komoly tudományhoz illik.

Akkor tudtam meg, már nyakig benne jár a néprajzban. Fényképpel írja azokat a fejezeteket, amit már régen eltemetett a tudomány. Mert még megvan most is, csak utána kell menni. Árvaganéval tüzeltek régen? Ma is tüzelnek, csak meg kell keresni őket. Kihajtották a gulyát? Szépen hangzik, képben is szép lehet, re egy kép elég róla. Dehogy elég! Ezer fortély a gulyásmesterségnek is. Hogyan hajtja, hogyan őrzi, hogyan tereli, hogyan állítja meg a karámban, hogyan fogja ki a szilaj üszőt a gulyából — csak fejezet-címek lehetnének, mindegyikhez külön leírás és külön fényképek sokasága illenék. Kép már van.

Hallom egyszer, átment a Kárpátokon. Gyalog, persze, mert ott csak gyalog járhat az ember. A hegyi pásztorokat fényképezte, legalább annyira részletezve, mint a hazaiakat. Hátán a háza, kebelén kenyere — fölütötte sátrát a pásztorcserény mellett. Egyszer csak karmolássza a farkas a vásznat! Éjjel de-rekán markolássza odabent a törét, és lucokra izzadja magát.

— Az volt a szerencsém, a pásztorok mindig egy helyre öntötték a savót. Annak a szaga erősebb lehetett, elcsalta a farkasokat.

Vagy az csalta oda őket.

Megszállottként járja a vásárokat. Mondhatnánk, jó annak, aki ennyit áldozhat hóbortjának, és közben meg is fizetik érte. Csakhogy így nem igaz, mindez nem tartozik bele a munkakörébe. Lopja a szombatokat és vasárnapokat, illetve, ha elmegy valahová, beugrik itt egy késeshez, ott egy szíjjártóhoz, amott egy kosárfonóhoz. Kérdez és fényképez. Újságíró kollégái el-elnyúlnak egy-egy munka után, beülnek a klubba, ő akkor veszi elő második változatát, és dolgozik, dolgozik, dolgozik.

Azt is gondolhatnánk, hálás lehet neki a néprajz, ha olyan területeket jár be, amelyek eddig ismeretlenek voltak előtte, vagy a gyöngye fantáziának a hiteles leírásokat is másként értelmezte. Gyönyörűség lenne, ha így volna. A néprajzosok úgy védekeznek ellene, hogy észre se nagyon veszik. Ami illusztráció az ő írásaikhoz kell, legtöbbször maguk megcsinálják, oda beférkőzni irtózatosan nehéz Talán mostanában kezd bemenni a köztudatba, amióta sorozatban állítja ki százezernél vastagon több anyagának egy-egy fejezetét. Mindig keserű a fölfedező kenyere!

És visszeres a lába, mondanánk, ha sajnáltatni akarnánk. Valami bére csak van ennek a pályának is.

Gondolt egyet, egyszer elment szabadúszónak, aztán tanított a Képzőművészeti Főiskolán, később pedig lapot szerkesztett a dunavarsányi térszében. Erről a lapról kell még szólnunk néhány szót. Írta ő, fényképezte ő, ennél fogva képben és stílusban talán a legszínvonalasabb üzemi lap lett belőle. Egy újságnál a nyomás sokat segít, ez pedig különleges papíron nagyszerű technikával készült, a szövetkezet elnökét az angliai bankrablókkal véletlenül se lehetett összetéveszteni. Szépen megkomponált, magukban is sokat mondó képekkel volt tele az újság. De megint mondom, a nyomás csak segít, azokat a képeket előbb meg kellett csinálnia.

Azt hiszem, szabadúszó is, tanár is, lapszerkesztő is azért lett, hogy még szabadabban mehessen a saját feje után, amíg vissza nem kanyarodott pá-

lyája az MTI-hez. A fotósok művészeti szerkesztőjeként ott dolgozik ma is. És dolgozik rendületlenül eredeti bogara szerint is. Talán senki sincsen, aki meg tudná mondani, hány nagy gyűjteményt hajózhatna ki, ha egyszer elkezdené. Ha egyszer elkezdhetné. Herman Ottó lehetett ennyire megszállott munkása a néprajznak.

Egyik kiállítása a paraszti ősepítményekről, a másik az élő agrártörténetről szól. Mi mindent görget magával legmaibb jelenünk a régenvolt múltból, nem is gondolnánk! Kerek-ólak, kúpos tyúkólak, szabadtéri kemencék, galambházak sodródnak elő gépéből. Hozzáértő író, ha eleresztené magát, mindből írhatna egy balladát legalább. A keserűség mondatja velünk: ha idegen népek őskultúráját dolgozná föl, kapva kapna rapta a könyvkiadás, de kinek kell, ha magyar?

Fifikás ember a halász. Minden lépését az élni akarás kormányozza, ezért túl kell járnia a halak életösztönén is. A horog, a szigony, a vesszőből font alkalmatosságok sokasága, a tapogatók, a bárka, a kismillió háló — önmagában is lehetne az ezer srófra járó találékonyság évezredek óta őrzött bizonyítéka, de a lényeg most nem csupán ennyi. Az is hozzátartozik, hogy mindent napjainkban, és használat közben fényképezte. A helyszíneket nem ő, hanem a halászok adták. Hogyan dolgozik a csikász télidőben, lékben, hogyan használják a reginás tapogatót. A vesszőből való tapogatót, a vesszőbárkát, milyen is a nyomóháló, hogyan szárítják a hasított halat, hogyan szedik hosszú nyelű bádoghengerrel — a bágerrel — a folyó medréből a kérész lárváját — Szegeden keliznek hallottam —, mind kiolvasható a képekből, de van egy hatalmas ráadás is: maga a halász. Ezer arc, ezer helyzetben, ősríporterri ösztönrel elkapva, többségük a szegedi tanulóévek igénye szerint megkomponálva. Mindért el kellett mennie, valamennyiért föl kellett kelnie, hogy akár a hajnal párája is rajta legyen a képen!

Tildy Zoltán azt mondta, szeretnie kell a madarat, ha madárfotós akar lenni. Szeretnie kell a tűzhányót, a tengereket, a csöndes vizeket, a legelőket, a pusztákat, a csordákat, a késeket, a szíjakat, az ekét, a szekeret — sorolhatnám még két hétig egyfolytában —, és legfőképpen szeretnie kell azt az embert, azt a népet, amelyik mindezt létrehozta, és a mai napig is mozgásban tartja. Ajándék az élettől, hogy ismeri, hozzáátéve azonnal a sok talpalást, a kinkeserves, de gyönyörű munkát.

Ajándéknak tartja azt is, hogy elmehetett nemrég Tibetbe. Hazahozta természetesen a turistáknak szóló nevezetességeket is fényképein, hiszen el nem kerülhette őket — és ki tudja, eljut-e még egyszer oda —, de elhozta a tehén és bivaly keresztezéséből származó öszvérállat által húzott egyszarvú ekét is, a mögötte ténfergő paraszttal, elhozta a hatalmas folyót igen furmányos esz-közzel öntözésre ide-oda terelő irdatlan nagy eltérítőt is, a rizsföldeket, a szelelő asszonyokat, legtöbbjüket színesben és fekete-fehérben is. Egy hónapig volt ott, de két hónapig ülhetnénk, hogy végignézzük. Egyedül ő mondja, jobb lett volna, ha itthon marad a Hortobágyon.

A vízterelő hatalmas alkotmány előtt hadd mélézzak egy kicsit tovább is. Amikor Attila hármas koporsójának erősen újkeletű legendáját akarják cáfolni történészeink, azt is föl szokták hozni, egy élővizet lehetetlen elzárni gáttal addig, amíg a medrébe eltemetnek valakit. Magam erősen hiszek a ha-

löttégetés akkori szokásában, ennél fogva nincs is okom cáfolni a tudományos érveket, de eszembe jutott, hogy éppen az élővizet lehet átterelni a nagy mederből a kis medrekbe. Hogy eszünk melyik sejtjének melyik génjében maradt meg ez a népvándorlaskor előtti emlék, talán soha nem kutatja majd senki, de maga az ötlet megvan. Csak Kínába kell eljutnunk érte. Bocsánat, rosszul mondtam. Most már elég Kunkovács Lászlóhoz is elmennünk.

Hatalmas étvágy dolgozik ebben az emberben: mindent be akar gyűjteni, ami még elérhető. Lépten-nyomon bizonyítja ugyan, még elérhető, de hajtja magát, mint fuvaros a lovát, hogy le ne késsen valamiről. Jó szívvel kívánjuk, maradjon ideje rendszerezni is múzeumoknál is gazdagabb gyűjteményét. Más kezében tudományos-fantasztikus érdekesség lenne a legtöbb, de rendbe rakni, földolgozni, szöveggel ellátni — két élet is kevés lenne rá. Mindemellett erősen hisszük, minden tudományt a megszállottak visznek előbbre. Akkor is, ha a rendkívül értékes képekből rakott nagyszerű múzeum *magánkézben* van.

HORVÁTH DEZSŐ

